

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-75>

УДК 327:338.48

ТРАНСКОРДОННІ ВІДНОСИНИ ЯК СПОСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ

CROSS-BORDER RELATIONS AS A WAY TO AKTIVATE ETHNIC TOYRISM

Олійник Валентина Дем'янівна
кандидат географічних наук, доцент,
Одеський національний морський університет
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6451-556X>

Oliinyk Valentyna
Odessa National Maritime University

Транскордонні відносини в напрямку Україна – Румунія – Молдова – це інструмент співробітництва, який відіграє важливу роль посередника у процесі переговорів між країнами та дає можливість сторонам за допомогою форм транскордонного співробітництва, серед яких важливу роль відіграє туризм, визначити оптимальний варіант співпраці, здійснення кооперації. Україна має можливість раціонально використовувати своє географічне розташування в Європі, в тому числі, і за рахунок транскордонного співробітництва в системі загальнорегіонального розвитку туризму. Етнічний туризм є однією зі складових туризму, що динамічно розвивається. Він пробуджує інтерес до культури, традицій, сприяє відродженню та збереженню культурної спадщини. Етнічна проблематика стає одним із актуальніших питань у світі. Етнічний туризм, як фактор стійкого соціокультурного розвитку європейського регіону Україна – Румунія – Молдова, має значні можливості, які, наразі, недостатньо використовуються у сфері туризму. Дане питання актуальне та вимагає як теоретичних так і практичних напрацювань. В статті проаналізована співпраця в межах транскордонного співробітництва Одеської області Молдови та Румунії. Розкрито сутність етнічного туризму. Визначено етнічний потенціал Одеської області. Розроблено новий етнотур з локаціями Одеської області, Румунії, Молдови. Визначено етнічний склад населення відвідуваних локацій.

Ключові слова: етнічний туризм, потенціал, тур, транскордонне співробітництво.

Cross-border relations in Ukraine – Romania – Moldova direction is an instrument of cooperation that plays an important role as a mediator in the negotiation process between the countries and enables the parties through forms of cross-border cooperation, among which tourism plays an important role, to determine the best option for cooperation, the implementation of cooperation Ukraine has the opportunity to use rationally its geographical location in Europe, including through cross-border cooperation in the system of regional tourism development. Ethnic tourism is one of the components of dynamically developing tourism. It awakens interest in culture, traditions, promotes the revival and preservation of cultural heritage. Ethnic issues are becoming one of the most pressing issues in the world. Ethnic tourism, as a factor of sustainable socio-cultural development of the Europe region Ukraine – Romania – Moldova, has significant opportunities that are not sufficiently used in the field of tourism. This issue is relevant and requires both theoretical and practical developments. The article analyzes the work within the framework of cross-border cooperation of the Odessa region of Moldova and Romania. The essence of ethnic tourism is revealed. The ethnic potential of the Odessa region has been determined. A new ethnotour has been developed with locations in the Odessa region, Romania, and Moldova. The ethnic composition of the population of the visited locations is determined. This project of the tour will allow you to get acquainted with the history, culture, customs, cuisine of the local population of different ethnic groups of the population of Ukraine, Romania, Moldova. Further development of the sphere of ethnic tourism can be ensured through the implementation of the following measures: development and introduction of new tourist routes; improvement of information support for the management system of the tourism industry and information support for the image of ethnic tourism as favorable for recreation; activation of all forms of promotion of the local tourist product, including participation in international tourism exhibitions in Ukraine and abroad; conducting advertising campaigns in the media; exchange of social planes with other cities of Ukraine, Europe.

Keywords: ethnic tourism, potential, tour, cross-border cooperation.

Постановка проблеми. Транскордонні відносини у напрямку Україна – Румунія – Молдова – це інструмент співробітництва, який відіграє важливу роль посередника у процесі переговорів між сторонами, намагаючись віднайти оптимальний варіант здійснення кооперації. Україна отримала можливість більш раціонально використовувати своє географічне розташування в Європі за рахунок визначення пріоритетних напрямів транскордонного співробітництва в системі загально-регіонального розвитку. Етнічний туризм є однією зі складових туризму, що динамічно розвивається. Він пробуджує інтерес до культури, традицій, сприяє відродженню та збереженню культурної спадщини. Етнічна проблематика стає одним із актуальніших питань у світі. Етнічний туризм, як фактор стійкого соціокультурного розвитку євро регіону Україна – Румунія – Молдова, має значні можливості, які, наразі, недостатньо використовуються у сфері туризму [10; 11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання транскордонного співробітництва широко обговорюються у науковій літературі. Теоретичні засади регіональної політики та пропозиції вибору пріоритетів для регіонів України розкрито в роботі М. Долішнього [9]. Значні напрацювання з питань концепції інноваційної якості людських ресурсів та методики розрахунку регіонального індексу, особливостям регіональної політики в умовах європейської інтеграції, національного ринку праці представлені в роботах Л. Семів [13; 14]. Політичні, правові, економічні, культурно-освітні питання транскордонного співробітництва (ТКС), глобалізація, регіоналізація, новітні форми транскордонної співпраці, основні їх тенденції розглядаються в дослідженнях І. Артёмова, Н. Мікули, В. Устименка, Я. Турчина та ін. [17; 18; 19]. Інтеграція України у світову економічну систему, ефективне використання природно-ресурсного потенціалу прикордонних територій, підвищення конкурентоспроможності регіонів на основі створення прикордонних кластерів виствітлено в роботах О. Дейнеки, В. Демченко, В. Куйбіди, Н. Мікули [2; 3; 4; 20].

Питання туризму в контексті транскордонного співробітництва розглядаються в роботах В. Стрільчук, де узагальнюється досвід транскордонного співробітництва в галузі туризму між Україною та Польщею, зокрема, удосконалення туристичної інфраструктури, активізація туристичних послуг, особливості та перспективи прикордонної співпраці [15; 16].

Ю. Окуньовська аналізує транскордонне співробітництво прикордонних регіонів України з європейськими державами: Румунією, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією та Молдовою в економічній, освітній, культурній, екологічній сферах, зміну політики з акцентом та зорієнтуванням регіональних проєктів у гуманітарну та військову сфери [7].

Проте сучасний стан розвитку транскордонних регіонів, а також виклики, які він породжує, зумовлюють необхідність моніторингу стану та виявлення проблем субрегіонального транскордонного співробітництва в туристичній індустрії та спонукає до подальших досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є: розробка нового етнотуру в напрямку Україна – Румунія – Молдова для активізації транскордонних та освітньо-культурних відносин між країнами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Співпраця у рамках ТКС сприяє розвитку інтеграційних процесів у економічній, культурній, комунікаційній освітній, та інших сферах, створює можливості прискорення адаптації до європейського законодавства, обумовлює підвищення життєвого рівня мешканців прикордоння. В умовах міжнародної спеціалізації Україна розвиває двосторонні міждержавні відносини з більшістю країн світу. Найбільш ефективно це відбувається в межах транскордонних об'єднань [22].

Актуальним напрямом співпраці України і Молдови є реалізація спільних ініціатив у рамках євро регіону «Дністер». За даними перепису населення 2004 року, чисельність українців в Молдові складає 282,4 тис. осіб (8,4% населення), в Придністровському регіоні – 178,2 тис. осіб (28,8% населення). З 1500 середніх навчальних закладів в Молдові тільки в 52-х українська мова викладається як окремий предмет, який вивчають 6000 осіб (у 2006 р таких навчальних закладів було 57, а український вивчали 8000 дітей). У Молдові недостатньо поширені українська преса і телебачення. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року в Україні проживає 258,6 тис. представників молдавської національної меншини, що ідентифікують себе виключно як молдавани [1]. Активна діяльність представників молдавської меншини розпочалась десятиліття тому. Зокрема, в 1993 році була створена Одеська обласна національно-культурна асоціація «Лучаферул», з ініціативи якої в 1998 році була створена Всеукраїнська національно-

культурна молдавська асоціація, яка відіграє значну роль у культурній, освітній, комунікаційній співпраці між країнами [20].

Румунія на сучасному етапі реалізовується на основі співробітництва між окремими регіонами, містами-побратимами України та Румунії як в рамках СОП «Румунія-Україна-Молдова», так і в рамках Євро-регіонів: «Верхній Прут», «Нижній Дунай», «Карпатський». Протягом останніх років було проведено значну кількість заходів в рамках україно-румунського гуманітарного діалогу (тематичні фотовиставки, презентації історії і сучасного етапу україно-румунських відносин). Однією з проблем в двосторонніх відносинах є недостатнє забезпечення прав української меншини в Румунії. На території Румунії проживають 61,4 тис. етнічних українців, з яких 57,7 тис. вважають українську мову рідною, але вони не мають можливості гарантованого права на освіту рідною мовою, на збереження і розвиток власної національно-культурної ідентичності. Тому розвиток туризму, просування української мови та культури, і, в той же час, знайомство з культурою сусідніх країн, сприятимуть подальшій соціальній, культурній інтеграції України до Європейської спільноти, а просування етнічного туризму в межах Одеської області, Молдови, Румунії – історичного регіону Бессарабії, активізує транскордонне співробітництво. Етнотуризм (етнічний туризм) – один з напрямів розвитку культурно-історичного туризму, який припускає знайомство з мовою, побутом, культурою, архітектурою, святами і обрядами вибраної групи народів [21; 22].

У сучасному світі захоплення етнічним туризмом помітно зросло. Такий вид туризму здатний задовольнити людську потребу в духовному розвитку, допомагає почерпнути ті знання, які не можна придбати з книг, а тільки при безпосередньому спілкуванні і контакті з тим чи іншим народом.

Етнічний туризм – явище багатогранне, і має безліч форм: етнографічний, ностальгічний, джайлоо-туризм, гастрономічний етнотуризм. Для залучення туристів слід гармонійно поєднувати кілька видів етнічного туризму [6].

Одеський регіон істотно відрізняється в етно-культурному плані від більшості регіонів України, він має низку специфічних факторів,

необхідних для успішного розвитку етнографічного туризму. Це, в першу чергу:

- визнання туризму пріоритетним напрямом розвитку регіону;
- вигідне географічне розташування;
- туристські традиції;
- історія краю і міжетнічних взаємин;
- поліетнічність населення;
- наявність етнографічних об'єктів;
- транспортна доступність;
- розвинена туристична інфраструктура [11].

Беручи до уваги всі перераховані фактори, пропонуємо новий етнічний тур у контексті розвитку транскордонних відносин між Україною, Румунією та Молдовою. Тур розрахований на 3 дні. Ним зможуть скористатися як місцеві жителі, так і відпочиваючі в місті туристи з України та іноземці.

Тур «Етнічні скарби Бессарабії» буде пролягати за маршрутом, представленим в табл. 1.

Пропонована програма туру (табл. 2).

Надана коротка характеристика етнічного складу населення відвідуваних локацій табл. 3.

Отже, протягом трьох днів туристи матимуть можливість ознайомитись з історією, культурою, звичаями, кухнею місцевого населення різного етнічного складу України, Румунії, Молдови. Така подорож дасть можливість не лише збагатити свої знання, поспілкуватись з місцевим населенням, а також знайти спільні та відмінні риси в побуті, історії, традиціях, просувати власну культуру.

Висновки. Подальший розвиток сфери етнічного туризму може бути забезпечений в Україні шляхом реалізації таких заходів:

- розробки і впровадження нових туристичних маршрутів;
- удосконалення інформаційного забезпечення системи управління туристичною галуззю та інформаційної підтримки іміджу етнічного туризму як сприятливого для відпочинку;
- активізація всіх форм просування місцевого туристичного продукту, в тому числі участі, в міжнародних туристичних виставках на території України, та за кордоном;
- проведення рекламних кампаній в засобах масової інформації;
- обміну соціальними площинами з іншими містами України, Європи.

Таблиця 1

Графік руху маршруту
Середня швидкість автобусу – 70 км/год
Середня швидкість пішого руху – 2,5 км/год

Спосіб пересування	Час виїзду (год. хв.)	Час прибуття (год. хв.)	Кілометраж (км)	Час в дорозі (год. хв.)	Пункт зупинки
1-й день					
Автобус	7:00	08:45	86	1 год 45 хв	Аккерманська фортеця м. Білгород-Дністровський
Автобус	09:45	11:10	83	1 год 25 хв	Садиба «У Меланії» м. Татарбунари
Автобус	15:00	16:54	95	1 год 54 хв	Садиба «Бессарабське подвір'я» с. Стара Некрасівка
2-й день					
Автобус	08:00	08:45	48	45хв	с. Орлівка
Паромна переправа	09:30	09:40		10 хв	м. Ісакча (Румунія)
Автобус	10:00	11:20	81	1 год 20 хв	м.Тулча (Румунія)
3-й день					
Автобус	08:00	10:35	131	2 год 35 хв	Паромна переправа І. К. Бретіану (Румунія) – м. Галац
Паромна переправа	10:50	11:00		10 хв	м. Галац (Румунія)
Автобус	11:10	12:00	40	50 хв	Музей хлібу, с. Велень (Молдова)
Автобус	13:30	17:10	228	3 год 40 хв	с. Нова Кобуска (Молдова)
Автобус	17:50	18:00	10	10 хв	с. Бульбоака, Замок Мімі (Молдова)
Автобус	20:00	22:30	155	2 год 30 хв	Залізничний вокзал, м. Одеса

Джерело: власна розробка автора

Таблиця 2

Програма туру «Етнічні скарби Бессарабії»

Час/Переїзд	Опис екскурсії
1	2
День 1-й	
06:30-07:00	Збір групи на Привокзальній площі м. Одеса. Інструктаж. Відправлення групи до м. Білгород-Дністровський
08:45	Прибуття до м. Білгород-Дністровський. Білгород-Дністровська фортеця, або Аккерманська фортеця – це спорудження, яке перемагає час. Воно побудоване ще в далекому XIII столітті в період генуезького і молдавського правління на місці давньогрецького міста Тіра. Сьогодні це грандіозна фортифікаційна споруда є символом міста. А ще, це найбільша і стійка фортеця, що збереглася до наших днів. Які артефакти знаходять археологи, до чого тут Овідій ви зможете дізнатися на оглядовій екскурсії про цю величну і таємничу історико-архітектурну пам'ятку XIII-XV століття, що омивається водами Дністровського лиману.
09:45-11:10	Переїзд від м. Білгород-Дністровський до м. Татарбунари.

Продовження Таблиці 2

1	2
11:10-15:00	Прибуття до міста Татарбунари, садиба «У Меланії». Страви національної кухні: випічка, мамалига з бринзою і шкварками, бессарабське вино, традиційне українське сало. Пісні, хороводи, історія Татарбунарського краю, легенди, унікальні речі та документи, предмети старовини і рукоділля, що характеризують роль і участь українського народу в культурно-господарському освоєнні Бессарабського краю. Екскурсія до музею, знайомство з експонатами картинної галереї.
15:00-16:54	Переїзд до села Стара Некрасівка. Поселення у комплексі відпочинку «Бессарабське подвір'я».
17:00	Екскурсія по селу з культурно-розважальною програмою, яка включає вечірки з виступом місцевого фольклорного ансамблю; майстер-класи тутешніх народних умільців по виготовленню виробів з очерету й лози, вовни, конопель і натурального шовку. Представлена колекція гагаузьких килимів, українських рушників, виробів з дерева та кераміки.
20:00	Вечеря. У корчмі на території комплексу пропонують страви бессарабської кухні: молдавська мамалига, болгарський курбан, липованська юшка з півнем та осетриною. Гурманам запропонують фірмову страву – жаб'ячі лапки. Вільний час.
День 2-й	
07:20-08:00	Сніданок. Збір групи. Від'їзд до с. Орлівка
08:45-09:40	Прибуття до села Орлівка. Проходження міжнародного пункту пропуску через державний кордон Орлівка-Ісакча. Паромна переправа до м. Ісакча.
10:00-11:20	Переїзд з м. Ісакча до м. Тулча. Місто Тулча – столиця Дунаю, розташована на семи пагорбах, яка з давніх часів була важливим портом. Місто було засноване дакійцями в VII столітті до н.е. і в давнину був відоме як Аегіссус.
11:30-20:30	Річкова екскурсія на швидкісному човні по Дунаю. Маршрут: Тулча – канал Mile 36 – канал Sireasa – канал Sontea – зупинка в районі озера Местер, озеро
	Небуну – озеро Мартін – озеро Бакланешті Марі та озеро Фортуна – канал Olguta – село Міла 23. Міла 23 одне з головних поселень липовян, які втекли від релігійного переслідування на початку XVIII століття. Населення займається риболовлю, розведенням худоби і збором очерету на цій території. Місцеві жителі радо зустрічають гостей, пропонується невелика оглядова екскурсія по селу. Застілля з традиційних страв: рибний суп, риба на грилі, місцева випічка, склянка місцевої туїки (горілки). Прогулянка до Суліни по каналу Дунареа Вече, місце де Дунай впадає в Чорне море в затоці Мусура і утворює мікродельту. Екскурсія по місту. Переїзд до Тульчі, знайомство з селами Крисан, Горгова, Малюк, Вултуру, Партизані.
21:00	Заселення до готелю Hotel Select 3*. Вільний час.
День 3-й	
07:20-08:00	Сніданок. Збір групи. Від'їзд.
10:30-11:10	Паромна переправа І. К. Бретіану (Румунія) – м. Галац
11:00-12:00	Переїзд з м. Галац до Музею хлібу, с. Велень (Молдова) через державний кордон Галац (Румунія) – Джурджулешти (Молдова).
12:00-13:30	Відвідування Музею хлібу у селі Велень Кагульського району. У цьому незвичайному музеї не буде заборони торкатися до музейних експонатів, навпаки їх власниця Віра Камінська запропонує скоштувати вироби з хліба, яких понад 20. До уваги туристів імпровізоване молдавське весілля.
13:30 -17:50	Переїзд до села Нова Кобуска (Молдова). Природні ландшафти, аромати запашних квітів, лавандові поля. Фотосесія.

Продовження Таблиці 2

1	2
18:00	<p>Переїзд до с. Бульбоака, Замок Мімі (Молдова). Замок Мімі – це архітектурний шедевр винного замку. Історія замку починається в 1893 році, коли Костянтин Мімі, останній губернатор Бессарабії (1917 р.), зняв урожай сорту «Аліготе», з якого, з часом, стали робити одне з найпопулярніших вин. До кінця XIX століття в садибі поблизу Бульбоака, з ініціативи губернатора, був побудований перший винний замок Бессарабії за проектом, старих французьких замків. Згодом, це місце стане легендою протягом багатьох років. На території шато є музей з унікальним «столом історії», винні підвали, магазин, конференц-зали, ресторан, басейн із зоною відпочинку та номерами для ночівлі.</p> <p>Після екскурсії дегустація страв і напоїв: спеціальна добірка для гурманів традиційних дуже ситних і смачних молдавських страв з винами з класичної колекції.</p>
20:00-20:15	Збір групи. Від'їзд до м. Одеса

Джерело: власна розробка автора

Таблиця 3

Етнічний склад населення відвідуваних локацій

Локація	Етнічний склад
м. Білгород-Дністровський, Аккерманська фортеця	Давньогрецька колонія Тіра, започатковане місто ще у IV ст. до н.е., у XV ст. було у Молдавському князівстві, історично проживали греки, вірмени, українці, росіяни, болгары, молдавани.
м. Татарбунари, садиба «У Меланії»	м. Татарбунари з татарської мови означає «татарський колодязь», історично проживали: українці, росіяни, молдавани, румуни, євреї, поляки.
с. Стара Некрасівка комплексі відпочинку «Бессарабське подвір'я»	Село засноване старообрядцями-некрасовцями. Етнічний склад: українці, росіяни, болгары, гагаузи, молдавани, німці, цигани.
м. Тулча (Румунія)	Засноване греками у VII ст. до н.е., в історичній частині Добруджі. Етнічний склад: румуни, турки, липовани. Липовани – це етнографічна група росіян, старообрядці (старовіри).
	Неподалік знаходиться с. Верхній Дунавець – остання задунайська Січ, де переважають липовани, українці, румуни.
Музей хлібу, с. Велень (Молдова)	Село Кагульського району, етнічний склад: переважно молдавани, румуни, гагаузи, болгары, українці, росіяни.
с. Бульбоака, Замок Мімі (Молдова)	Заснував замок останній губернатор Бессарабії Костянтин Мімі син вихідців із Греції, етнічний склад села: молдавани, румуни, гагаузи, українці, болгары, поляки, цигани, росіяни, євреї.

Джерело: власна розробка автора

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головне управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>
2. Дейнека О. І., Демченко В. В. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних територій. *Регіональна економіка*. 2008. № 2. С. 276279.
3. Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф., Толкованов В. В. Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів. Збірник. Київ : Крамар. 2009. 42 с
4. Мікула Н., Пастернак О. Транскордонні кластери. *Регіональна економіка*. 2009. № 2. С. 228231.
5. Мікула Н. А., Толкованов В. В. Транскордонне співробітництво : Київ : Видавництво «Крамар». 2011. 259 с.

6. Можливості організації етнічного туризму в Одеській області URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96.pdf>
7. Окуньовська Ю. В. Транскордонне співробітництво з Україною в умовах війни // *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2022. № 7. С. 7074
8. Послуги підтримки МСП в пріоритетних регіонах. EuropeAid /121495/C/SV/UA. GFA Consulting Group. Державний комітет України з регуляторної політики та підприємництва (ДКРП). Київ. 2006. 38 с.
9. Регіональна політика і механізми її реалізації : монографія / [за ред.. М. І. Долішнього]. Київ : Наукова думка, 2003. – 503 с.
10. Римар М. В., Пилипенко С. М. Розвиток іноземного туризму в Україні в контексті євроінтеграції. *Вісник НУВГП*. Рівне. 2016. Вип. 4 (36), ч. 2. С. 413421.
11. Рожнова В. Проблеми та перспективи розвитку етнотуризму: зарубіжний та український досвід. *Етнічна історія народів Європи*. 2013. Вип. 39. С. 35-44.
12. Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи. URL: <http://www.liet.lviv.ua/redakce/index.php?clanek=1048&lanG=uk&slozka=75&>
13. Семів Л. Регіональна політика: людський вимір : монографія. Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України. 2004. 392 с.
14. Семів Л. К. Структурні зрушення національного ринку праці: від теорії до практики. *Регіональна економіка*. 2018. № 1. С. 154156
15. Стрільчук В. Особливості українсько-польського транскордонного співробітництва у сфері туризму. *Волинський музейний вісник: Музеї у дослідженні та збереженні пам'яток культурної спадщини західноукраїнських етнічних земель*. Наук. зб. Вип. 4. Луцьк. 2012. С. 215218.
16. Стрільчук В. В. Транскордонне співробітництво України та Республіки Польща у сфері туризму: особливості та проблеми. *Гілея : науковий вісник : збірник наукових праць*. Київ : Видавництво «Гілея». 2014. Вип. 91 (12). С. 126130.
17. Транскордонне співробітництво України: стан, проблеми, перспективи: монографія / За заг. ред. І. В. Артьомова. Ужгород: МПП «Гражда». 2012. 520 с.
18. Транскордонне співробітництво та спільний європейський просить: теорія, практика і нові можливості / Ред. Я. Турчин, Т. Астромович-Лейк, О. Горбач, Львів-Ольштин, 2018. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2150/monografiya4forum.pdf>
19. Транскордонне співробітництво: правові основи та успішні практики : посібник / Євчак Ю. Б., Зарді А., Лазур Я. В., Очкаї Д., Санченко А. Є., Сошников А. О., Устименко В. А., Фетько Ю. І. / за заг. ред. В. А. Устименка; ред.-упоряд. Гук А. К., Санченко А. Є. Київ, 2020. 152 с.
20. Practical Guide to Cross-border Cooperation / Third Edition 2000 / Phare / AEBR / EC. P. 216, p. 64.
21. Wood R.E., 2018, Ethnic tourism: the state and cultural changes in Southeast Asia. In: *Annals of Tourism Research*, Camden. P. 353–374
22. Yang L. Planning for Ethnic Tourism: Case Studies from Xishuangbanna, Yunnan, China – Waterloo, Ontario, Canada, 2018, 359 с.

REFERENCES:

1. Golovne upravlinnya statistiki v Odes'kij oblasti [Main Department of Statistics in the Odessa region]. Available at: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>
2. Deineka O. I., Demchenko V. V. (2008). Klasteri ta konkurentospromozhnist' prikordonnih teritorij [Clusters and competitiveness of border territories]. *Regional'na ekonomika*, 2, 276–279.
3. Kuibida V. S., Tkachuk A. F., Tolkovanov V. V. (2009). Transkordonne spivrobitnictvo ta rozvitok transkordonnih klasteriv [Cross-border cooperation and development of cross-border clusters]. Collection. Kiyv, Kramar Publ, 42.
4. Mikula N., Pasternak O. (2009). Transkordonne klasteri [Cross-border clusters]. *Regional'na ekonomika*, 2, 228-231.
5. Mikula N. A., Tolkovanov V. V. (2011). Transkordonne spivrobitnictvo [Cross-border cooperation]. Kiyv, Kramar Publ., 259.
6. Mozhlivosti organizacii etnichnogo turizmu v Odes'kij oblasti [Opportunities for organizing ethnic tourism in the Odessa region]. Available at: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789B1%D0%B0%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96.pdf>
7. Okunyovskaya Yu. V. (2022). Transkordonne spivrobitnictvo z Ukraïnoyu v umovah vijni [Cross-border cooperation with Ukraine in the conditions of war]. *Bulletin of the Vasyl Stus Donetsk National University*, 7, 7074.

8. Poslugi pidtrimki MSP v prioritetnih regionah [SME support services in priority regions]. EuropeAid /121495/C/SV/UA. GFA Consulting Group. (2006). State committee of Ukraine for regulatory policy and entrepreneurship (SCRП). Kyiv, 38.
9. Regional'na politika i mekhanizmi її realizacii [Regional Policy and mechanisms of its implementation]. (2003). Monograph, Ed. Dolishny M. I., Naukova Dumka publ., 503.
10. Rymar M. V., Pilipenko S. M. (2016). Rozvitok inozemnogo turizmu v Ukraini v konteksti evrointegraci [Development of foreign tourism in Ukraine in the context of European integration]. *Bulletin of NUWEE*, Rivne, 4 (36), 2, 413421.
11. Rozhnova V. (2013). Problemi ta perspektivi rozvitku etnoturizmu: zarubizhnij ta ukrains'kij dosvid [Problems and prospects of development of ethnotourism: foreign and Ukrainian experience]. *Ethnic history of the peoples of Europe*, 39, 3544.
12. Rozvitok ukrains'kogo etnoturizmu: problemi ta perspektivi [Development of Ukrainian ethnotourism: problems and prospects]. Available at: <http://www.liet.lviv.ua/redakce/index.php?clanek=1048&lanG=uk&slozka=75&>
13. Semiv L. K. (2004). Regional'na politika: lyuds'kij vimir [Regional Policy: human dimension]. Monograph, Lviv, Institute of regional studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, 392.
14. Semiv L. K. (2018). Strukturni zrushennya nacional'nogo rinku praci [Structural shifts of the national labor market]. *Regional'na ekonomika*, 1, 154156.
15. Strilchuk V. (2012). Stril'chuk V. Osoblivosti ukrains'ko-pol's'kogo transkordonnogo spivrobitnictva u sferi turizmu [Features of Ukrainian-Polish cross-border cooperation in the field of tourism]. *Volyn Museum bulletin: museums in the study and preservation of monuments of cultural heritage of western Ukrainian ethnic lands. nauk. zb*, Lutsk, 4, 215218.
16. Strilchuk V. V. (2014). Transkordonne spivrobitnictvo Ukraini ta Respubliki Pol'shcha u sferi turizmu: osoblivosti ta problem [Cross-border cooperation of Ukraine and the Republic of Poland in the sphere of tourism: features and problems]. *Gileya: scientific Bulletin, Collection of scientific papers, Gilea Publ.*, Kiev, 91 (12), 126130.
17. Transkordonne spivrobitnictvo Ukraïni: stan, problemi, perspektivi [Cross-border cooperation of Ukraine: State, problems, prospects]. (2012). Monograph Ed. I. V. Artemov, MCHP "Grazhda", Uzhgorod, 520.
18. Transkordonne spivrobitnictvo ta spil'nij evropejs'kij prosit': teoriya, praktika i novi mozhливosti [Cross-border cooperation and joint European request: theory, practice and new opportunities]. (2018). Ed. Y. Turchin, T. Astramovich-Lejk, O. Gorbach, Lviv-Olsztyn. Available at: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2150/monografiya4forum.pdf>
19. Evchak Yu.B., Zardi A., Lazur Ya. V., Ochkaï D., Sanchenko A. E., Soshnikov A. A., Ustimenko V. A., Fetko Yu. I. Ed. V. A. Ustimenko; Ed.-comp. Guk A. K., Sanchenko A. E. (2020). Transkordonne spivrobitnictvo: pravovi osnovi ta uspishni praktiki : posibnik [Cross-border cooperation: legal bases and successful practices: a manual]. Kyiv, 152.
20. Practical Guide to Cross-border Cooperation (2000). Third Edition, Phare, AEBR, EU R. 216, 64.
21. Wood R.E. (2018). Ethnic tourism: the state and cultural changes in Southeast Asia. In: *Annals of Tourism Research*, Camden, 353374
22. Yang L. (2018). Planning for Ethnic Tourism: Case Studies from Xishuangbanna, Yunnan, China – Waterloo, Ontario, Canada, 359.